

Srpen 2023

ZVYŠOVÁNÍ RODIČOVSKÉ: BYL JEDNOU JEDEN PŘÍSPĚVEK

Jan Rovenský

V komunikačním chaosu Fialovy vlády doprovázející chystané zvyšování daní, se objevila i jedna pozitivnější zpráva – zvýšení rodičovského příspěvku. Opatření, o kterém zástupci pětikoalice vedou debatu už od jara loňského roku, konečně nabylo konkrétní podoby. Ačkoli poslední slovo ještě bude mít Poslanecká sněmovna, je velká pravděpodobnost, že se mnoho nezmění na dohodnutých parametrech, tedy zvýšení dávky o 50 tisíc korun pro všechny děti narozené od 1. ledna 2024. Je to spravedlivé a je takový růst v dnešní době vůbec dostatečný? Na tyto a další otázky zodpoví tato analýza.

Rodičovský příspěvek v rukou politiků

Rodičovský příspěvek náleží rodiči, který celodenně pečuje o malé dítě. Jde o univerzální dávku, u níž se nezkoumá příjem a kterou lze čerpat až do 4 let věku dítěte. Ve srovnání s ostatními zeměmi OECD nabízí ČR, pokud jde o možnost být doma s dítětem, nejdelší rodičovskou dovolenou vůbec. Pokud jde o peněžitou částku (v současnosti celkem 300 000 Kč na jedno dítě a 450 000 Kč pro vícerčata), patří příspěvek k těm vyšším. V některých zemích se ale výše dávky odvíjí od čisté mzdy, a tak může být i mnohem vyšší (Kanta 2022, MPSV 2023). Na rozdíl od jiných sociálních příspěvků se na ten rodičovský nevztahuje automatická valorizace, jeho zvyšování je tedy zatím plně v rukou politiků.

Naposledy růst z 220 tisíc na 300 tisíc korun prosadila v roce 2020 vláda Andreje Babiše. Stalo se tak po 12 letech. U vícerčat se částka zvedla z 330 000 korun na 450 000 korun. Menšinový kabinet ANO a ČSSD podporovaný KSČM se tehdy dohodl na tom, aby zvýšení platilo jen pro ty rodiny, které v lednu 2020 rodičovskou dávku pobíraly. Zvýšení se tak netýkalo všech s dětmi do 4 let věku, resp. se netýkalo rodičů, kteří dávku již vybrali a vrátili se do práce. To naopak požadovala nejen tehdejší ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová (ČSSD), ale také poslanci ODS, SPD, KDU-ČSL a Pirátů, a dokonce to byl důvod, proč novelu dolní komory vrátil Senát.

Babišova vláda se ale nakonec dohodla na úspornější variantě, aby na zvýšení měli nárok jen ti rodiče, kteří aktuálně pobírali dávku. To státní kasu vyšlo na 8,6 miliardy Kč místo 11 miliard, které by stál návrh, aby se zvýšení vztahovalo na všechny děti do 4 let. Také sněmovnou prošla úsporná vládní varianta, která se týkala 80 procent rodin. (Kopecký 2019a, 2019b). Již tehdy se vedla debata, zda by rodičovský příspěvek neměl být pravidelně valorizován, např. Piráti navrhovali, že by se jeho výše měla odvíjet od inflace.

Právě vysokou inflací hnutí ANO obhajovalo v prosinci 2022 a v březnu 2023 zvýšení rodičovské z celkem 300 000 na 400 000 korun. Opoziční hnutí SPD už dříve přišlo s návrhem zvýšit příspěvek o 60 tisíc korun. Sněmovna se dvakrát sešla na mimořádné schůzi, koalice však vždy o opozičních návrzích odmítla jednat, a to i v případě, že opoziční poslanci byli ochotní kývnout i na nižší valorizaci (např. právě o 50 000 Kč dnes prosazovaných vládní koalicí). Ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka (KDU-ČSL) argumentoval tím, že chce přijít s vlastním řešením ("Předlohu opozičního hnutí ANO o zvýšení rodičovské Sněmovna neprojednala", 2023).

Vládní strany se řadu měsíců nemohly shodnout, jakou variantu zvolí. Koaliční poslanci přišli s různými návrhy ohledně navýšení částky a koho by se to mělo týkat. Po měsících dohadování nakonec těsně před letními prázdninami kabinet představil shodu – zvýšení o 50 tisíc korun, ale jen pro rodiče dětí, které se narodí od 1. ledna 2024. U vícerčat se příspěvek má zvýšit o 75 000 Kč na 525 000 korun. Vláda zároveň podpořila zkrácení doby, po kterou je možné částku čerpat, a to ze čtyř na tři roky, což prosazovala ODS a TOP 09. Možnost zůstat doma s dítětem narozeným od 1. ledna 2024 čtyři roky zůstala zachována, byť již bez možnosti pobírat příspěvek v posledním roce. Rodičů dětí narozených do konce roku 2023 se změny nedotknou.

Piráti přitom prosazovali zvýšení o 75 000 Kč a chtěli přidat 30 000 korun také dětem narozeným letos a 10 000 Kč dětem narozeným v roce 2022. KDU-ČSL, resp. ministr Jurečka, zase navrhoval 30 000 Kč pro děti narozené od 1. července 2023. Ačkoli pro Jurečkův návrh byli Piráti i část poslanců STAN, nakonec převážila argumentace ODS s TOP 09, že je potřeba šetřit (Brodničková 2023a, Kučera 2023, "Sněmovna by mohla o vyšší rodičovské začít jednat koncem srpna, míní Jurečka" 2023).

„Snažil jsem se, aby se to týkalo i většího okruhu rodin. Alespoň v nějaké nižší částce těch, kteří mají dítě narozené před 1. lednem 2024. Tento výsledek беру v této rozpočtové ekonomické situaci jako dohodnutý kompromis,“ uvedl po jednání vlády ministr práce a sociálních věcí ("Vláda chystá navýšení rodičovského příspěvku. Týkat se má ale jen dětí narozených od ledna" 2023). „Snažíme se rodičům umožnit i co největší flexibilitu v tom, jak rychle budou rodičovský příspěvek čerpat, kdy se chtějí vracet do práce nebo jak chtějí kombinovat částečné úvazky. S tím samozřejmě souvisí postupné navýšování kapacit dětských skupin a podpora zkrácených úvazků,“ popsal dále výsledný kompromis Jurečka (Kučera 2023).

Navýšení dávky by sněmovna mohla začít projednávat na konci srpna na mimořádné schůzi. ANO a SPD s plánem v principu souhlasí, formu prosazovanou koalicí však kritizují jednak s ohledem na konkrétní výši částky a také kvůli skutečnosti, že na ni dosáhnou jen rodiče dětí narozených od 1. ledna 2024. "Sněmovna by mohla o vyšší rodičovské začít jednat koncem srpna, míní Jurečka" 2023; "Vláda chystá navýšení rodičovského příspěvku. Týkat se má ale jen dětí narozených od ledna" 2023).

Problematická místa vládního návrhu

Vládní návrh je problematický jak z hlediska nastavení pevné hranice, tak i navýšované částky. Pokud jde o hranici 1. ledna 2024, s nadsázkou lze říct, že rozděluje děti na dvě kategorie. Na nespravedlnost upozornil například i ředitel STEM Martin Buchtík nebo ekonom Filip Pertold (Brodníčková, 2023b). „Vůbec nechápu, proč vláda přichází s nápadem, že by to zase chtěli zvýšit jen někomu. Pokud chceme, aby mladí lidé zakládali rodiny, musíme je podporovat, jako to dělala naše vláda. Na asociální experimenty opravdu není čas,“ uvedl k tomu předseda ANO Andrej Babiš.

V podobné situaci ostatně byl sám jako premiér před čtyřmi lety. Tehdy o pevné hranici 1. ledna 2020 uvažovala i vláda ANO a ČSSD, nakonec po tlaku veřejnosti musela ustoupit. Na zvýšení rodičovské tak dosáhli všichni, kteří v té době dávku pobírali. Poslanci dnešní pětikoalice byli ve své kritice toho, aby se zvýšení týkalo jen dětí narozených od 1. ledna 2020, velmi hlasití a Senát ovládaný právě vládními stranami navrhoval, aby částka vzrostla všem dětem do 4 let, tedy i těm rodičům, kteří příspěvek vyčerpali. V této souvislosti by jistě bylo spravedlivější zopakovat řešení Babišovy vlády, případně zvýšení odstupňovat podle věku dítěte.

Růst částky o 50 000 korun na první pohled vypadá štedře, detailnější analýza ale ukazuje opak. Reálná hodnota příspěvku totiž od roku 2020 výrazně klesla, a to kvůli rekordní inflaci, jejíž dopady byly znásobené chybnou vládní politikou, zejména zastropováním cen energií. Analýza IDEA ukázala, že přes zvýšení rodičovské z 220 000 na 300 000 Kč v roce 2020, vysoká inflace a zdražování způsobily, že reálná hodnota této dávky je nižší, než byla před 10 lety. Pokud byla v roce 2012 nominální a reálná hodnota přes 9 000 Kč měsíčně, i po zvýšení bude jeho reálná hodnota cca 8 000 Kč měsíčně (Jánský a Kolář 2023). Ve skutečnosti je tak dnes – a bude i přes avizovaný růst o 50 000 korun – dávka nižší než před 10 lety. Jinými slovy finanční situaci rodin s dětmi při dnešní všeobecné drahotě de facto neřeší. Ne nadarmo proto Piráti volají po nastavení automatické valorizace, podobně jako tomu je u důchodů (v současnosti však místo inflace navrhuji navázat automatické zvyšování příspěvku na násobek průměrné mzdy). Pro politiky je ale možnost připsat si zásluhu na zvýšení rodičovské velmi lákavé, proto nelze čekat, že by v dohledné době takové či podobné opatření prošlo.

Podmínka získání vyšší dávky zkrácením jejího pobírání na 3 roky je také problematická. Národní ekonomická rada vlády a další odborníci sice tvrdí, že možnost pobírání rodičovské až do 4 let dítěte přispívá k tomu, že se ženy nevracejí do práce, avšak zkracovat možnost zůstat s dítětem doma, aniž

by stát nabízel dostatečnou kapacitu ve školách a dalších zařízeních, je nesmyslná. Již loni chybělo ve školách 40 000 míst ("Česku chybí 40 tisíc míst ve školách. Neziskovka na pomoc založí 100 skupin" 2023) a vzhledem k ukrajinské uprchlické krizi, kdy většinu běženců tvoří ženy a děti, nelze očekávat, že by se situace v dohledné době výrazně změnila k lepšímu.

Neobstojí ani argumentace složitou ekonomickou situací, jak často slyšíme od představitelů pětikoalice. V posledních letech se náklady na rodičovský příspěvek dokonce snižují. V roce 2019 stát zaplatil na 24,5 miliardy korun. V roce 2020 po navýšení dávky z 220 000 na 300 000 Kč to sice bylo 38,5 miliardy korun, od té doby ale náklady klesají – v roce 2021 stát vyplatil rodičům malých dětí přes 35,4 miliardy korun, v roce 2022 to bylo 32,4 miliardy korun. Podle podkladů k navrhované novele by příští rok výdaje měly – za předpokladu, že zvýšení bude platit jen pro rodiče dětí narozených od 1. ledna 2024 – vzrůst 0,4 miliardy korun, v roce 2025 o 2,2 miliardy, v roce 2026 o čtyři miliardy korun a další roky pak o 5,5 miliardy korun. Z hlediska státního rozpočtu nejde tedy o zásadní částky. Jinými slovy i vzhledem k daním vybraným meziročně navíc kvůli inflaci by zvýšení rodičovského příspěvku mohlo být štedřejší (Bureš 2023; "Sněmovna by mohla o vyšší rodičovské začít jednat koncem srpna, míní Jurečka" 2023).

Přesto jisté snahy pomoci rodinám s dětmi vládní koalici nelze upřít, ačkoli nad jejich promyšleností či efektivitou by bylo možné vést debaty. Loni v létě domácnosti s hrubým příjmem do milionu korun ročně dostaly jednorázový příspěvek 5 000 korun na každé dítě mladší 18 let. Od ledna 2023 se zvýšil příspěvek na dítě, byť o pouhých 200 korun měsíčně, stejně jako příspěvek na bydlení (ve světle rekordní inflace jde o zanedbatelné kompenzace). Kabinet také rozhodl o prodloužení doby, po kterou může rodič dostávat od státu takzvané náhradní výživné ze dvou na čtyři roky, což v současnosti využívá zhruba 10 000 rodičů. Na druhou stranu opatření jako školovné se ministři chystají zrušit a zvyšování daní rodinám s dětmi peníze z kapes zase sebere.

Závěr

Konečná bitva o další osud rodičovského příspěvku se svede až v parlamentu a není vyloučeno, že při jednání sněmovny finální verze dozná ještě změn. Průzkumy veřejného mínění nejsou poslední dobou vůči stranám pětikoalice vůbec pozitivní – poslední šetření agentury Median zákonitě muselo vyděsit KDU-ČSL, které přiřklo pouhých 2 % hlasů ("Median: Volby by vyhrálo ANO s 35,5 %, na dlouhodobém minimu jsou lidovci", 2023). Právě lidovce by mohlo hlasování lákat k tomu, aby podpořili štedřejší navýšení, jak to prosazuje nejen opozice, ale i někteří koaliční poslanci. I kdyby k takovému vývoji došlo, je velmi nepravděpodobné, že by takový hlasovací rozkol pětikoalici ohrozil. Bez KDU-ČSL by se Fialův kabinet rozpadl, což není v zájmu ani jedné z vládních stran. Je ale žádoucí, aby se lidovci vymezili či zviditelnili vůči ODS, která voliče KDU-ČSL začala „požírat“ a straně tak hrozí podobný scénář jako ČSSD s hnutím ANO.

Ať už příběh s rodičovským příspěvkem dopadne jakkoli, je jasné, že jeho zvýšením se situace rodin s dětmi zásadně nevylepší, jelikož jeho reálná hodnota kvůli rekordní inflaci klesá a je dnes dokonce nižší než před 10 lety. Spolu s vysokými cenami energií a nájmu, nedostupností hypoték a chystaným zvyšováním daní to porodnost určitě nenakopne. Zatímco ještě v roce 2021 průměrný počet dětí narozených jedné ženě byl 1,83 a ČR patřila mezi země s nejvyšší porodností v Evropské unii, v roce 2022 se to bylo už jen 1,66 dětí narozených jedné ženě, což je zhruba hodnota z roku 2017. Počet narozených dětí loni spadl pod hranici 100 tisíc, ročník byl nejslabší za 18 let, a letos se situace dál zhoršuje. Od ledna do března se narodilo 22 tisíc dětí, loni za stejnou dobu 24,5 tisíce, v roce 2021 to

bylo 27,8 tisíce. Za pouhé dva roky tedy porodnost klesla o 21 procent (ČSÚ, 2023). Přitom právě porodnost je klíčová pro udržení ekonomiky, životního standardu a koneckonců i budoucnosti země. Rodičovský příspěvek je jen jedním z instrumentů, které vláda má na zvýšení porodnosti. Je škoda, že ho Fialův kabinet zvýší jen kosmeticky, takže lidé, kteří vychovávají budoucí daňové poplatníky, to v podstatě ani nezaznamenají.

Zdroje

- Brodničková, K. 2023a. "Vyšší rodičovská o 50 tisíc dětem narozeným od ledna, schválila vláda." Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-vyssi-rodicovska-o-50-tisic-detem-narozenym-od-ledna-schvalila-vlada-40436301>
- Brodničková, K. 2023b. "Porodit o minutu později a dostat 50 tisíc navrch? O zvýšení rodičovské se zřejmě strhne další bitva" Novinky.cz. <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-porodit-o-minutu-pozdeji-a-dostat-50-tisic-navrch-o-zvyseni-rodicovske-se-zrejme-strhne-dalsi-bitva-40431680>
- Bureš, M. 2023. "Rodičovský příspěvek – kompletní info. Vzroste v roce 2022?". Finance.cz. <https://www.finance.cz/512209-rust-rodicovske-dovolene/>
- "Česku chybí 40 tisíc míst ve školkách. Neziskovka na pomoc založí 100 skupin." 2023. iDnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/matenske-skoly-detske-skupiny-deti-volna-mista.A220601_101540_domaci_imat
- Janský, P.; Kolář, D. 2023. (Ne)zvyšování sociálních dávek v letech 2012–2023: přehled. Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu. <https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA Studie 05 2023 Valorizace socialnich davek/IDEA Studie 05 2023 Valorizace socialnich davek.html#p=1>
- Kanta, A. 2022. "PŘEHLEDNĚ: Mateřská v Česku je jedna z nejdelších v Evropě. Kdo na ni má nárok?" E15.cz. <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/prehledne-materska-v-cesku-je-jedna-z-nejdelsich-v-evrope-kdo-na-ni-ma-narok-1395651>
- Kopecký, J. 2019a. "Rodičovský příspěvek se zvýší. 300 tisíc korun získá jenom část rodin". iDnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zvyseni-rodicovskeho-prispevku-snemovna-mimoradna-schuze.A191106_141553_domaci_kop
- Kopecký, J. 2019b. "Zvýšení rodičovského příspěvku na 300 tisíc korun má masivní podporu". iDnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zvyseni-rodicovskeho-prispevku-snemovna-vlada.A190709_104020_domaci_kop
- Kopecký, J. 2022. "Koalice smetla návrh ANO jednat o zvýšení rodičovského příspěvku na 400 tisíc". iDnes.cz. https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/snemovna-mimoradna-schuze-zvyseni-rodicovskeho-prispevku.A221215_041821_domaci_kop
- Kučera, P. 2023. "Rodičovský příspěvek stoupne a zkrátí se. Ale ne všem." Peníze.cz. <https://www.penize.cz/rodicovsky-prispevek/438128-zvyseni-rodicovskeho-prispevku-proslo-ale-zkrati-se-doba-cerpani-jen-pro-narozene-od-roku-2024>
- "Median: Volby by vyhrálo ANO s 35,5 %, na dlouhodobém minimu jsou lidovci". 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2392342>
- MPSV. 2023. "Rodičovský příspěvek". <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek>
- ČSÚ. 2023. "Ročník narozených 2022 je nejslabší za posledních 18 let". <https://www.czso.cz/csu/czso/rocnik-narozenych-2022-je-nejslabsi-za-poslednich-18-let>
- "Předlohu opozičního hnutí ANO o zvýšení rodičovské Sněmovna neprojednala". 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2332162>

"Sněmovna by mohla o vyšší rodičovské začít jednat koncem srpna, míní Jurečka". 2023. České noviny. <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2390981>

"Vláda chystá navýšení rodičovského příspěvku. Týkat se má ale jen dětí narozených od ledna". 2023. ČT24.cz. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3601265-vlada-chysta-navyseni-rodicovskeho-prispevku-tykat-se-ma-ale-jen-deti-narozenyh-od>

Autor

JAN ROVENSKÝ Analytik

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor anglistika a politologie, v roce 2008 získal doktorát z politické teorie na univerzitě LUISS Guido Carli v Římě. Patnáct let pracoval v deníku Právo, kde zprvu působil v zahraniční redakci. Od roku 2009 pracoval v politickém oddělení, od roku 2018 do ledna 2021 na pozici zástupce šéfredaktora. Od února 2021 je poradcem předsedy hnutí ANO v oblasti médií.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz